

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ» В КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Лекар Анатолій Михайлович

*викладач-методист соціально-економічних дисциплін вищої категорії
Комунального закладу «Балтський педагогічний фаховий коледж»
м. Балта, Одеська область, Україна*

Війна за Незалежність України, яку Український Народ веде проти держави-агресора російської федерації з 2014 р., вимагає не тільки боротьби за суверенітет, територіальну цілісність та недоторканність України – в громадянському суспільстві існує потужний запит на розбудову реальної правової держави, мінімізацію корупційних виявів та доброчесну поведінку у всіх вимірах суспільного життя нашої держави, зокрема, в освітньому просторі. 18 грудня 2025 р. Верховна Рада України, прийняла у другому читанні і в цілому проєкт Закону України №10392 «Про академічну доброчесність», який уперше формує єдині комплексні законодавчі межі академічної доброчесності в системі освіти і науки – від загальної середньої до вищої освіти, науки, наукових досліджень, експертизи та присудження наукових ступенів, вчених звань та ін. [1; 2].

Даний закон, робота над проєктом якого велась близько п'яти років, має сприяти формуванню та утвердженню культури академічної доброчесності відповідно до європейських освітніх норм у закладах освіти, наукових установах та в суспільстві загалом, що є необхідною умовою розбудови засад правової держави в науково-освітньому просторі, інтеграції в європейський цивілізаційний вимір, підвищенню якості освітнього процесу й наукової діяльності та збільшення довіри до навчальних і наукових результатів та, згідно заяви Прес-служби Апарату Верховної Ради України: «...не має аналогів у державах європейського простору» [1].

Донині основними нормативно-правовими актами, які врегульовували академічну доброчесність, захищали інтелектуальну власність, були: Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про авторське право і суміжні права» та ін. [6; 7]. Новий закон ще офіційно не оприлюднений та не набув чинності, тож попередньо визначимо його засадничі новели на основі аналізу остаточної редакції та порівняльної таблиці до проєкту Закону України № 10392 на офіційному вебпорталі ВРУ [4; 6].

Насамперед, документ установлює чіткий перелік порушень: плагіат; самоплагіат; приписування авторства; фабрикація; фальсифікація; недоброчесне оцінювання; несамотійне виконання завдань; надання або отримання недозволеної допомоги; академічний саботаж; схиляння до порушень академічної доброчесності; інституційні порушення та визначає конкретні види академічної відповідальності для всіх учасників освітнього процесу, включно з позбавленням акредитації чи підтримки держави у випадку системних порушень, відсторонення від викладання, позбавлення наукових ступенів тощо, що гарантує реалізацію принципу невідворотності покарання за правопорушення [4; 6].

Конкретизація виявів академічної недоброчесності дасть можливість уповноваженим органам, зокрема, Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК), яке брало активну участь в розробці законопроекту, систематизувати та каталогізувати корупційні ризики в освіті, що сприятиме боротьбі з подібними протиправними діяннями надалі [3].

Законом передбачено не лише механізми відповідальності, а й інструменти запобігання та профілактики порушень: заклади освіти та наукові установи зобов'язуються вибудовувати власні політики академічної доброчесності, зокрема через культивування етичних стандартів досліджень, навчання академічному письму, коректній роботі з джерелами та ін. [3].

Проект закону визначає сім міжнародновизнаних базових цінностей академічної доброчесності: чесність, довіру, повагу до авторства та гідності, справедливість, відповідальність, стійкість, рішучість у дотриманні доброчесних практик, які, на практиці, ляжуть в основу типових корпоративних нормативних документів закладів освіти України різних рівнів – так званих «Кодексів академічної доброчесності» [6].

Передбачено заборону реклами та посередницької діяльності написання навчальних і наукових робіт на замовлення, що сприятиме мінімізації цієї поширеної комерціалізованої недоброчесної практики, підвищенню якості освіти шляхом забезпечення самотійності виконання навчальних завдань здобувачами освіти, дотримання авторських прав та поваги до результатів інтелектуальної праці інших осіб [4; 6].

Законодавці реагують на нагальні та нормативно неврегульовані виклики сучасності в правовому освітньому полі: використання штучного інтелекту в академічній діяльності: матеріали, згенеровані комп'ютерними програмами не можуть вважатися авторськими, якщо факт їх використання не зазначено [4; 6].

Передбачено створення реєстру осіб, щодо яких застосовано обмеження за порушення академічної доброчесності, що має забезпечити

прозорість рішень компетентних органів та посилити довіру до документів про освіту, наукових ступенів і вчених звань [4; 6].

Отже, довгоочікуваний Закон України «Про академічну доброчесність», у разі не декларативного виконання, сприятиме утвердженню цінностей академічної доброчесності як в академічному середовищі, так і в суспільстві загалом, забезпеченню верховенства права в освіті, формуванню поваги до честі та гідності людини, культивуванню нульової толерантності до корупції та правопорушень, формуванню правової свідомості та правової культури всіх суб'єктів освітнього процесу та посилить процес розбудови реальної правової держави в Україні.

Література:

1. Верховна Рада України прийняла Закон «Про академічну доброчесність» : Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/269207.html> (дата звернення: 18.12.2025).

2. Верховна Рада ухвалила Закон, що встановлює єдині правила доброчесності в освіті і науці : Офіційний сайт Міністерства освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/news/verkhovna-rada-ukhvalyla-zakon-shcho-vstanovliuie-iedyni-pravyyla-dobrochesnosti-v-osviti-i-nautsi> (дата звернення: 18.12.2025).

3. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). Антикорпорал. Каталог корупційних ризиків. Освіта. URL: https://antycorportal.nazk.gov.ua/risks/catalog/?sphere_id=35 (дата звернення: 19.12.2025).

4. Порівняльна таблиця до проекту Закону України № 10392 про академічну доброчесність : Верховна Рада України. Законопроекти. URL: itd.rada.gov.ua/7f974abc-0b85-485f-9c88-948692977afe (дата звернення: 19.12.2025).

5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 18.12.2025).

6. Проект Закону про академічну доброчесність : Верховна Рада України. Законопроекти. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/43481>

7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 19.12.2025).